การปฏิบัติตัวก่อนและหลังการฉีดสีและขยายหลอดเลือดหัวใจ

โรคหัวใจขาดเลือด (Ischemic heart disease, IHD) หรือโรคหลอดเลือดแดงโคโรนารี (Coronary artery disease, CAD) หมายถึง โรคที่เกิดจากหลอดเลือดแดงที่เลี้ยงกล้ามเนื้อหัวใจตีบหรือตัน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากไขมันและเนื้อเยื่อสะสมอยู่ในผนังของหลอดเลือดมีผลให้เยื่อบุผนังหลอดเลือดชั้นในตำแหน่งนั้นหนาตัวขึ้นผู้ป่วยจะมีอาการและอาการแสดงเมื่อหลอดเลือดแดงนี้ตีบร้อยละ 50 หรือมากกว่า

อาการสำคัญที่พบได้บ่อย เช่น อาการเจ็บเค้นอกใจสั่น เหงื่อออก เหนื่อยขณะออกแรง เป็นลมหมดสติหรือเสียชีวิตเฉียบพลัน สามารถแบ่งกลุ่มอาการทางคลินิกได้ 2 กลุ่ม คือ ภาวะเจ็บเค้นอกคงที่ (Stable angina) และภาวะหัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน (Acutecoronary syndrome)

มีการตรวจวินิจฉัยเพิ่มเติมหลายอย่างในผู้ป่วยที่มีอาการสงสัยว่ามีโรคหัวใจขาดเลือด เช่น คลื่นไฟฟ้าหัวใจ (Electrocardiogram : EKG) การตรวจหัวใจด้วยคลื่นเสียงสะท้อนความถี่สูงหรือการตรวจอัลตราซาวน์หัวใจ (Echocardiography) การตรวจสมรรถภาพหัวใจขณะออกกำลังกาย (Exercise stress test : EST) การถ่ายภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์หลอดเลือดหัวใจ (coronary computer tomography angiogram : coronary CTA) การตรวจคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าหัวใจ (cardiac magnetic resonance : CMR) การฉีดสีหลอดเลือดหัวใจ (coronary angiogram : CAG)

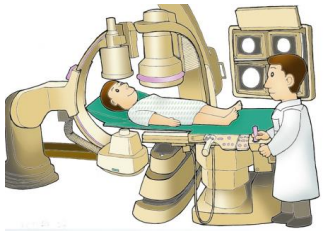

การฉีดสีหลอดเลือดหัวใจหรือบางครั้งก็เรียกว่าการสวนหลอดเลือดหัวใจ นอกจากจะเป็นการตรวจวินิจฉัยเพิ่มเติมแล้วยังสามารถเป็นการรักษาได้ด้วยในกรณีที่ต้องทำการถ่างขยายหลอดเลือดหัวใ จ (Percutaneous Coronary Intervention : PCI)

ในปัจจุบัน มีโรงพยาบาลที่มีศักยภาพที่สามารถทำการฉีดสีและถ่างขยายหลอดเลือดหัวใจเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมามาก รวมทั้งการการฉีดสีและถ่างขยายหลอดเลือดหัวใจนั้นเป็นขั้นตอนการรักษาที่สำคัญทั้งในภาวะเจ็บเค้นหน้าอกคงที่(stable angina) และภาวะหัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน (acute coronary syndrome) ดังนั้น จะมีผู้ป่วยจำนวนมากที่ได้ผ่านประสบการณ์การทำมาแล้ว รวมทั้งจะมีผู้ป่วยจำนวนมากที่อยู่ในระหว่างการรอทำ ซึ่งผู้ป่วยเหล่านี้ก็จะมีคำถามเกิดขึ้นในใจมากมายเกี่ยวกับการฉีดสีหลอดเลือดหัวใจ ไม่ว่าเป็นการปฏิบัติตัวก่อนและหลังการฉีดสี ขั้นตอนการทำ ความเสี่ยงในการทำมากน้อยขนาดไหน รวมไปถึงภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้

คำถามที่พบบ่อย

1. ขั้นตอนการฉีดสีสวนหัวใจเป็นอย่างไร มีอันตรายหรือไม่
2. ต้องเตรียมตัวอย่างไร ต้องงดยาอะไรก่อนมั้ย
3. หลังการฉีดสีสวนหัวใจต้องปฏิบัติตัวอย่างไร

1. ขั้นตอนการฉีดสีสวนหัวใจเป็นอย่างไร มีอันตรายหรือไม่

- การฉีดสีสวนหัวใจเป็นการใช้อุปกรณ์ที่มีลักษณะเป็นท่อเล็กๆ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 มิลลิเมตร ผ่านทางหลอดเลือดแดงที่ขาหนีบหรือหลอดเลือดแดงที่ข้อมือ ไปยังหลอดเลือดแดงของหัวใจ แล้วใช้สารละลายทึบรังสีหรือที่เรียกกันง่ายๆติดปากว่า “สี” ฉีดผ่านท่อเล็กๆนี้ เพื่อดูว่าหลอดเลือดหัวใจนั้นมีสภาวะการเป็นอย่างไร ตีบหรือไม่ ตีบมากน้อยเพียงใด และจะสามารถให้การรักษาด้วยวิธีไหนได้บ้าง

- เมื่อทำการฉีดสีสวนหัวใจเสร็จ เราก็จะทราบว่าแนวทางการรักษาเป็นอย่างไร ทั้งนี้ก็ขึ้นกับผลที่ฉีดสีว่าเป็นอย่างไร ได้แก่ 1) รักษาด้วยการกินยาอย่างเดียว ในกรณีที่เส้นเลือดหัวใจไม่ตีบหรือตีบไม่มาก หรือในทางตรงกันข้าม คือ ตีบมาก ซึ่งไม่สามารถให้การรักษาได้ทั้งการถ่างขยายหลอดเลือดด้วยบอลลูน หรือการผ่าตัดบายพาส 2) รักษาด้วยการถ่างขยายหลอดเลือดด้วยบอลลูนและใส่ขดลวดค้ำยัน ในกรณีที่อยู่ในขอบข่ายสามารถทำการถ่างขยายได้ 3) รักษาด้วยการผ่าตัดบายพาส ในกรณีที่ตีบหมดทั้ง 3 เส้น ตีบที่หลอดเลือดขั้วหัวใจ หรือตีบในจุดที่ยากต่อการถ่างขยายด้วยบอลลูน

- ภาวะแทรกซ้อนหรืออันตรายที่เกิดขึ้นได้จากการฉีดสีสวนหัวใจนั้น พบได้ไม่บ่อย โดยภาวะแทรกซ้อนที่ไม่รุนแรงพบได้น้อยกว่าร้อยละ 5 เช่น ภาวะเลือดออกหรือมีก้อนเลือดบริเวณตำแหน่งที่แทงเข็ม ภาวะแพ้สีที่ฉีดแบบไม่รุนแรง ส่วนภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรงพบได้น้อยกว่าร้อยละ 1 เช่น หัวใจวาย หัวใจขาดเลือด หัวใจเต้นผิดจังหวะแบบรุนแรง อัมพาต เสียชีวิต แพ้สีที่ฉีดแบบรุนแรง ไตวาย เป็นต้น

2. ต้องเตรียมตัวอย่างไร ต้องงดยาอะไรก่อนมั้ย

- ปกติการฉีดสีสวนหัวใจจะนอนโรงพยาบาล 1 วัน หลังทำการหัตถการ ขณะที่บางโรงพยาบาลจะนัดผู้ป่วยมานอนโรงพยาบาลก่อน 1 วัน ในบางโรงพยาบาล กรณีที่ฉีดสีอย่างเดียวไม่ได้ทำการขยายหลอดเลือดหัวใจอาจจะให้กลับบ้านในวันนั้นได้เลย

- ต้องงดน้ำ งดอาหาร ก่อนทำหัตการ ประมาณ 6 ชั่วโมง

- เช้าวันที่ทำการฉีดสี สามารถทานยาได้ตามปกติ รวมถึงยาต้านเกล็ดเลือด ยาที่ต้องงด ได้แก่ ยาเบาหวานยาละลายลิ่มเลือด ซึ่งยาละลายลิ่มเลือด เช่น ยาวอร์ฟาริน แพทย์จะสั่งให้หยุดก่อนทำหัตการ 3-5 วัน

3. หลังการฉีดสีสวนหัวใจต้องปฏิบัติตัวอย่างไร

การปฏิบัติตัวหลังการฉีดสีสวนหัวใจนั้น อาจะแบ่งได้เป็น 1) การปฏิบัติตัวขณะที่อยู่ในโรงพยาบาล 2) การปฏิบัติตัวเมื่อกลับบ้านในช่วงแรก 3) การปฏิบัติตัวทั่วๆไป

1) การปฏิบัติตัวขณะที่อยู่ในโรงพยาบาล

- ห้ามงอขาหรือข้อมือข้างที่ทำการฉีดสีสวนหัวใจเป็นเวลา 6 ชั่วโมง ซึ่งบริเวณแผลจะมีผ้าปิดทับแผลไว้ ถ้าที่ขาหนีบจะมีหมอนหรือถุงทรายกดทับอีกรอบหนึ่ง ถ้าที่ข้อมือจะมีสายรัดข้อมือกดห้ามเลือดไว้

- ถ้ามีอาการปวด บวม ชา เลือดซึมที่แผล หรือปลายมือ ปลายเท้าข้างที่ทำซีดหรือเย็น ให้รีบแจ้งแพทย์หรือพยาบาล

- ในผู้ป่วยที่มีค่าการทำงานของไตเสื่อมอยู่ก่อนแล้ว หรือมีการใช้สารทึบรังสีปริมาณมาก จะมีการเจาะเลือดตรวจติดตามค่าการทำงานของไตด้วย

- สามารถทานยาเดิมได้ตามปกติ รวมถึงยาต้านเกล็ดเลือด ยาละลายลิ่มเลือด ยาบางอย่างต้องหยุดต่ออีก 1-2 วัน เพื่อให้แน่ใจว่าค่าการทำงานของไตยังปกติดี เช่น ยาเบาหวานเมตฟอร์มิน

2) การปฏิบัติตัวเมื่อกลับบ้านในช่วงแรก

- แผลที่ทำการฉีดสีสวนหัวใจ ควรงดโดนน้ำ 24 ชั่วโมง

- ส่วนใหญ่แพทย์จะทำการนัดมาดูอาการ 1-2 สัปดาห์หลังการฉีดสีสวนหัวใจ ในระหว่างนี้ การใช้งานของขาหรือข้อมือข้างที่ทำการตรวจนั้น สามารถทำงานทั่วไปได้ตามปกติ แต่ห้ามยก แบก หรือ ผลักของหนักๆ โดยเฉพาะช่วง 5-7 วันแรก ขนาดไหนที่เรียกว่าหนัก ก็ประมาณ 5 กิโลกรัมขึ้นไป หลังจากที่มาพบแพทย์ และได้ตรวจดูอาการทั่วไป แผลที่ขาหนีบหรือข้อมือไม่มีปัญหาก็สามารถทำงานและออกกำลังกายได้ตามปกติ

- การขับรถ ถ้าเป็นการฉีดสีอย่างเดียว ควงงดขับรถ 3 วัน แต่ถ้ามีการถ่างขยายหลอดเลือดและใส่ขดลวดด้วย ควรงดขับรถ 7 วัน

- ถ้าบริเวณที่ทำการฉีดสีสวนหัวใจมีอาการบวมหรือปวดขึ้นเร็ว ปลายมือ ปลายเท้าเย็น หรือคลำได้มีลักษณะมีเสียงฟู่ๆ ให้รีบกลับมาพบแพทย์

- ในกรณีที่มีจ้ำเลือดเขียวๆม่วงๆ บริเวณแผลโดยเฉพาะที่ขาหนีบ สามารถพบได้ ถ้าไม่มีอาการผิดปกติอะไร จะค่อยๆ หายไปเองภายใน 1-2 สัปดาห์

- สามารถกลับมามีเพศสัมพันธ์ได้เมื่อไหร่ คำตอบคือ ถ้าสามารถเดินขึ้นบันได 2 ชั้นได้โดยที่ไม่มีอาการเหนื่อยหอบมาก หรือมีอาการแน่นหน้าอกก็สามารถทำได้ แต่ควรงดมีเพศสัมพันธ์ 2-3 วันแรกหลังการฉีดสีสวนหัวใจ

- ในผู้ป่วยที่มีการถ่างขยายหลอดเลือดและใส่ขดลวดค้ำยัน จะมียาต้านเกล็ดเลือดที่ต้องกินคู่กัน 2 ชนิด โดยถ้าเป็นการถ่างขยายในภาวะหัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน (acute coronary syndrome) จะต้องกินต่อเนื่องอย่างน้อย 12 เดือน แต่ถ้าเป็นการถ่างขยายในภาวะเจ็บเค้นหน้าอกคงที่ (stable angina) จะกินยาอย่างน้อย 1-6 เดือน ขึ้นกับชนิดของขดลวดที่ใส่

3) การปฏิบัติตัวทั่วๆไป

- ขดลวดที่ใส่ไปมีโอกาสกลับมาตีบซ้ำได้มั้ย : คำตอบคือ ได้มากน้อยต่างกัน ขึ้นกับปัจจัยหลายๆอย่าง รวมถึงชนิดของขดลวดที่ใส่ด้วย แต่โดยเฉลี่ยทั่วๆไปถ้าเป็นขดลวดเคลือบยาก็อยู่ที่ 5-7% ถ้าเป็นขดลวดไม่เคลือบยาอยู่ที่ประมาณ 20% แต่ว่าการจะเลือกใช้ขดลวดแบบไหนขึ้นกับการพิจารณาของแพทย์ผู้ทำ

- สามารถเข้าเครื่องเอกซเรย์ เครื่องเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ และเครื่องเอกซเรย์คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าได้หรือไม่ : สำหรับเครื่องเอกซเรย์ทั่วไป กับเครื่องเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ สามารถทำได้ตามปรกติ แต่ในกรณีเครื่องเอกซเรย์คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้านั้นควรจะรอหลังจากใส่ขดลวดอย่างน้อย 2–6 สัปดาห์ แต่ถ้าในกรณีที่มีความจำเป็นรีบด่วนต้องตรวจด้วยเครื่องเอกซเรย์คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าก็ขึ้นกับวิจารณญาณของแพทย์ผู้ทำ

- การเกิดผื่นบริเวณหู อาจทำให้การได้ยินลดลงหรือทำให้ใบหน้าซีกนั้นๆเกิดอัมพาต ปากเบี้ยว หรือไม่สามารถหลับตาข้างนั้นๆให้สนิทได้

- หากร่างกายมีภูมิคุ้มกันต่ำมากๆ เชื้ออาจกระจายเข้าสู่สมองและอวัยวะภายในอื่นๆได้

การปฏิบัติตัวก่อนและหลังการฉีดสีและขยายหลอดเลือดหัวใจ

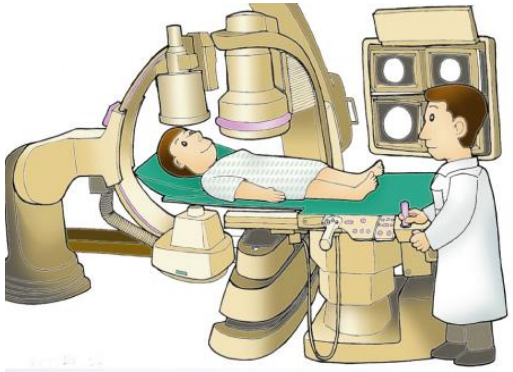

พ.ต.ท.วสันต์ ซุนเฟื่อง

แพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขาหัวใจและหลอดเลือด

ฝ่ายกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

กลุ่มงานอายุรกรรม โรงพยาบาลตำรวจ